

פרשת אחרי מות - קדושים

הרב מיכה הלוי – ראש ישיבת "עטרת נחמיה" ורבה הראשי של פתח תקווה

(שיעור שבועי לנשים במדרשת "אביב התורה - לעד חיה"; השיעור נערך ע"י זיוה חן)

להצטרפות לרשימת תפוצה נא לשלוח מייל ל: avivhatoral@012.net.il

תוכן העניינים:

1. ערפילי טוהר	5. יום הזיכרון ויום העצמאות
2. "מרחוק ד' נראה לי"	6. זיכרון הנופלים - כיצד?
3. מסירות נפש	7. "והיה מחניך קדוש"
4. זוהר הרקיע	

1. ערפילי טוהר

בפרשת אחרי מות אנו נפגשים עם אהרון, ששני בניו מתו בקרבכם לפני ד'. בעקבות מקרה זה לומדת התורה שהכוהן הגדול נכנס אל קודש הקודשים רק פעם אחת בשנה, ביום הכיפורים (ויקרא טז ב): "דבר אל אהרון אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש... כי בענן אראה על הכפורת". הנימוק לכך שהכוהן הגדול אינו יכול לבוא בכל עת אל הקודש הוא "כי בענן אראה על הכפורת". הקירבה האלוקית אלינו מתגלה תמיד באופן שמצמצם את האלוקות, שהרי האור האלוקי אינו יכול להתגלות אלינו במלואו. לכן הקב"ה מתגלה אלינו תמיד בענן, שכן הענן הוא ערפל, והוא מאפיל בעד האור האלוקי מלהתגלות במלואו. הגילוי האלוקי דרך הענן נקרא במעמד הר סיני "בערפילי טוהר" (עפ"י מוסף של ראש השנה), כלומר: ערפל של טהרה. ההתגלות האלוקית בתוך העולם הזה יכולה להעשות רק מבעד לערפל, שכן האור האלוקי אינו יכול להתגלות כאן במלואו, ולכן כל התגלות אלוקית בעולם נעשית מבעד לענן. מכיוון שלא ניתן לחיות את האלוקות במלואה בארצות, הוגבלו המפגשים הגדולים עם האלוקות לפעם אחת בשנה, ליום הכיפורים, שבו ניתן לחיות את מדרגת השלמות הזאת, את טהרת החיים, בשל הכפרה שאנו זוכים לה ביום הזה. אמנם יש בכוחנו להשתלם ולהיטהר בכל עת, "אברכה את ד' בכל עת" (תהילים לד ב), וההשתלמות הזאת היא התקדמות מצדנו אל טהרת החיים, אך המפגש שלנו עם הקודש באמת יכול להיות רק פעם בשנה.

אנו נפגשים עם הקודש תמיד דרך ענן, אך משה רבנו זכה להיפגש עם הקב"ה באספקלריא מאירה.

2. "מרחוק ד' נראה לי"

צמד המילים "נראה לי" הפכו לביטוי השגור מאוד על לשוננו, אך בתנ"ך הביטוי הזה מופיע פעמיים בלבד: פעם אחת בפרשה הקודמת, פרשת מצורע, ובפעם השניה בנבואתו של ירמיהו הנביא. בפרשת מצורע כאשר פונה אדם שביתו הפך להיות נגוע בצרעת אל הכוהן, הוא אומר (ויקרא יד לה): "כנגע נראה לי בבית". בעל הבית צריך להקפיד ולומר "כנגע" ולא "נגע" ממש, שכן רק הכוהן מוסמך לקבוע האם זהו נגע או לא. בעל הטורים במקום מביא את המקור בספר

ירמיהו שבו מופיע שוב הביטוי "נראה לי" (ירמיהו לא ב): "מרחוק ד' נראה לי". מסביר הרב זווין בספרו "לתורה ולמועדים": ירמיהו הנביא, שכל נבואותיו הן תוכחות ונבואות על חורבן שעתיד להתרחש, רואה על פניו, בצד הנגלה, רק את החטאים והחטרונות של עם ישראל, שהם המביאים את החורבן. אך מעבר לכל זה, מרחוק, אחרי כל החטרונות והחטאים, ואחרי כל התוכחות ונבואות החורבן, רואה ירמיהו את הגאולה, "מרחוק ד' נראה לי". בדומה לר' עקיבא שצחק כאשר ראה שועל היוצא ממקום קודש הקודשים החרב. ר' עקיבא ראה למרחוק, ולמרות המציאות העכשווית הקשה הוא ראה שדברי הנבואה הקשים על חורבן וגלות מתקיימים, והבין שגם דברי הנחמה עתידיים להתקיים, ולכן ברגעים הקשים ביותר, כאשר ראה את רגעי החורבן הנוראים ביותר, צחק, כיוון שראה למרחוק והבין שאחרי כל זה מצפה לעם ישראל נחמה גדולה. זו משמעות דבריו של ירמיהו הנביא: "מרחוק ד' נראה לי".

3. מסירות נפש

בפרשת העקדה מצטווה אברהם אבינו לעקוד את יצחק, את אותו הבן שעליו נאמר לו (בראשית כא יב): "כי ביצחק יקרא לך זרע". בנוסף לכך מקום העקדה נותר סתום ולא ידוע, והקב"ה אומר לאברהם רק (בראשית כב ב): "על אחד ההרים אשר אומר אליך". כאן מתגלה מסירות הנפש הגדולה של אברהם שאינו שואל דבר. הוא אינו שואל מדוע עליו לעקוד את יצחק, ממשיך דרכו, וגם אינו שואל היכן עליו לעשות זאת. מסירות נפש היא מסירת כל ההבנות האנושיות של האדם עבור מקור החיים, עבור האלוקות. אברהם אבינו אינו שואל שאלות. הוא אינו שואל כיצד תבוא ההמשכיות שלו לידי ביטוי בעולם, הוא אינו שואל מדוע נאמר לו שביצחק יקרא לו זרע אם כעת עליו להקריבו לד', אלא הוא מוסר את כל ההבנות האנושיות שלו בחזרה אל מקור החיים, אל נותן החיים, ועושה כפי שנצטווה.

בימים אלו, שבהם אנו זוכרים את הנופלים שמסרו נפשם על קדושת ד' בהגנה על הארץ ועל יושביה, אנו מבינים היטב מהי מסירות נפש. והלא גיבורים אלו בשעה שיצאו למלחמה לא שאלו מה יהא עליהם ועל משפחותיהם. הם ידעו בבירור שקיימת האפשרות שהם לא יחזרו משדה הקרב, ובכל זאת יצאו למלחמה. זוהי מסירות נפש.

בפרשת העקדה נאמר על אברהם (בראשית כב ד): "וירא את המקום מרחוק". אברהם אבינו לא שאל היכן הוא המקום, וגם לא נאמר לו, אך המדרש מבאר שאברהם אבינו ראה ענן שחור. בראיה אנושית פשוטה לא ניתן לראות מה מסתתר מאחורי ענן שחור, שכן הוא מסתיר את מה שמאחוריו, אך אברהם אבינו בעיני קדשו ראה מאחורי הענן את ההר שעליו היה צריך לעקוד את יצחק, את הר המוריה, והבין שזהו המקום. כששאל אברהם את יצחק מה הוא רואה, השיב לו יצחק כי הוא רואה ענן ומעבר לו הר. וכששאל אברהם את נעריו מה הם רואים, אמרו לו כי הם רואים ענן. אמר אברהם לנעריו (בראשית כב ה): "שבו לכם פה עם החמור". לכם יש ראייה חומרית, אתם רואים רק את מה שגלוי לעיניכם, ולא מצליחים לראות את מה שמעבר לכך.

על עם ישראל נאמר (דברים ד ו): "עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה". עם ישראל הוא עם שמסוגל לראות למרחוק, הוא עם נבון שמסוגל להבין דבר מתוך דבר, להבין שמאחורי הענן ישנו הר, להבין שהענן הוא התגלות מעשית של האלוקות בעולם הזה, זו הבנה עמוקה, זו ראיית הנולד, וזו גם התכונה המיוחדת של העם הזה. אמנם לא תמיד עם ישראל משתמש בתכונה זו, אך קיימת בו היכולת להכיר במקור החיים, בשורש האלוקי. העם הזה מסוגל לראות את ההר שמסתתר מאחורי הענן. ההר מסמל את החיים האידאליים, את הגאולה: "מה נאוו על ההרים רגלי מבושר" (ישעיה נב ז), "ואתם הרי ישראל ענפיים תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא" (יחזקאל לו ח). הר איננו רק מקום גאוגרפי, אלא הוא מסמל את רוממות החיים, הוא נישא מעל החיים המצומצמים. הידיעה שהקב"ה מתגלה בחיים המעשיים בענן היא שתרום אותנו להעפיל אל ההר.

4. זוהר הרקיע

אברהם אבינו הבין שלנעריו יש ראייה של חמור, ראייה חומרית. ישעיהו הנביא אומר (ישעיה א ג): "ידע שור קונוהו וחמור אבוס בעליו". בעוד השור יודע מי הוא קונוהו, מי הבעלים המספק לו מזון, החמור אינו יודע אפילו זאת, אין לו אלא את האבוס שלפניו. עם ישראל אינו כמו החמור, הוא ניחן ביכולת ראייה והתבוננות למרחוק, אך לעיתים ישנם מצבים בהם עם ישראל מתגלה על פניו כ"ישראל לא ידע עמי לא התבונן".

ידועה האמרה "פני הדור כפני הכלב". גם הכלב אינו ניחן בהבנה, ואינו מכיר את בעליו. כאשר בעליו מנסה להכותו במקל על מנת להוליכו בדרך הישר, הוא מנסה לאחוז במקל בפיו, ואינו מבין שיש מישהו שאוחז במקל. גם בעם ישראל יש מצבים שבהם פני הדור, הצד הגלוי של הדור, כמו הפנים שהן גלויות, מתגלים ככלב שאינו יודע את בעליו. אך אל לנו לטעות: אלו רק פני הדור, האופן שבו מתגלה הדור, ולא הצד המהותי שלו. הדור אינו מבין שהמקל הוא לטובתו, שהוא בא על מנת להדריכנו בדרך הישר, וכל הייסורים והצרות הם לטובה.

השור, החמור והכלב יוצרים יחד ראשי תבות: חשך. יש להם ראייה חשוכה ומצומצמת, ואין להם את היכולת להבין הבנה עמוקה. הם רואים את החושך, ואינם מסוגלים להתרומם להבנה שמעבר לחושך ישנו אור גדול. אברהם ויצחק מלמדים אותנו להתבונן עמוק, לראות למרחוק, שמעבר לענן יש הר. סיפורי הגבורה שאנו שומעים היום הם על אנשים שאמנם ראו ענן, ראו חושך גדול, אך הצליחו לראות את ההר שמאחורי הענן, את האיידאל הגדול של גאולת ישראל. אותם אנשים, שלא תמיד גדלו על ברכי התורה הגדולה הזאת, עלו והתעלו למדרגה גבוהה מאוד, והצד הפנימי שלהם נחשף והתגלה. לכן לא בכדי אנו אומרים בתפילת "קל מלא רחמים" על הנופלים שהם "כזוהר הרקיע מאירים ומזהירים". הם התרוממו למקור החיים, לטהרת החיים, זנחו את כל העולם הפרטי שלהם מאחוריהם, והלכו מתוך שיקול דעת להילחם ולהידבק בטהרת החיים הכללית.

יום הזכרון הוא יום של מפגש עם טהרת החיים, בדומה לראש השנה וליום הכיפורים, שבהם אנו עושים תשובה עד שאנו מגיעים לטהרה מוחלטת. חשוב שנכיר בתוכן האמיתי של היום הזה ובמהותו על מנת שנשכיל לנצל אותו כראוי.

5. יום הזיכרון ויום העצמאות

בכל שנה עולה מחדש שאלת הסמיכות של יום הזכרון ליום העצמאות, בשל המעבר החד מאבל לשמחה. אך נדמה שהתשובה חזקה יותר מן השאלה. הן עצמאותנו והן זכרון חללי מלחמותינו הם מפגש עם החיים היותר טהורים שלנו. עצמאות היא התבוננות כללית על העם החי בארצו ומתפתח בה, מבלי להיכנס לפרטים, מבלי לדון בחסרונות ובכשלונות שיתכן שקיימים במציאות. זהו מבט עמוק שרואה למרחוק, ועם אותו מבט אנו נפגשים ביום הזכרון כאשר אנו נחשפים למבט העמוק של אותם קדושים שנפלו במערכות ישראל. לא זו בלבד שיום העצמאות ויום הזכרון אינם דבר והיפוכו, אלא הם חלק מעניין אחד. בשנים האחרונות שאלת הסמיכות של יום העצמאות ליום הזכרון נעשתה חזקה יותר, אך לא משום שהיא שאלה אמיתית, אלא משום שאנו לא השכלנו להיפגש עם טהרת החיים בימים האלה, השתתפנו בצערן של המשפחות השכולות ביום הזכרון, והשתתפנו בחגיגות של יום העצמאות, אך לא נגענו במהות של הימים האלה, בתוכן הפנימי שלהם. אם יום הזכרון היה מוגדר כיום של השתתפות בצער המשפחות, ויום העצמאות היה מוגדר כיום של חגיגות, אכן היו שני ימים אלו דבר והיפוכו. אך אם אנו מבינים שיום הזכרון מרומם אותנו למבט הנשגב של הנופלים עד שאנו נעשים שותפים לטהרת החיים שלהם, ויום העצמאות מעמיק את מבטנו על מציאות חיינו בעשורים האחרונים בארץ הזאת, אזי יום העצמאות ויום הזכרון הופכים להיות דבר אחד. ממילא חגיגות יום העצמאות לא צריכות להיות חגיגות חומריות בלבד, אלא עניינן צריך להיות הודאה לדי'.

יום הזכרון ויום העצמאות היו בעבר ימים שבהם חיי האומה הפכו להיות מרכז חיי הפרט. הדבר התבטא באופי החגיגות. רבים היו פוקדים את המוזיאונים, או מבקרים בחבלי ארץ מתפתחים, וכן מבקרים בבסיסי צה"ל ובתהלוכות צבאיות. היום השתנה משהו באופי החגיגות, רבים עוסקים בבשר ויין, בחגיגה הפרטית של כל משפחה ומשפחה.

6. זיכרון הנופלים - כיצד?

בהמשך הפרשה נאמר (ויקרא יח ג): "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחוקותיהם לא תלכו". חוק הוא דבר שאין לו טעם והסבר. מעשים שהגויים עושים בשביל עבודה זרה שלהם וודאי אסור לנו לעשותם. אך גם מעשים סתמיים, שאינם קשורים לעבודה זרה, אסור לנו לעשות כמו הגויים. אלא אם כן ישנם מעשים שיש להם הסבר וטעם ואינם קשורים לעבודה זרה, אותם מותר לנו לעשות.

הדברים אמורים כלפי השאלות שעולות סביב צפירת הזכרון. שאלת העמידה בצפירה כלל אינה מתחילה, ואין בזה משום חוקות הגויים. ראשית כלל לא ברור שהגויים הנהיגו עמידה בצפירה כאות זכרון, אך גם אם כן, העמידה בשעת הצפירה וההתייחדות עם הנופלים גורמים לנו להרהר במחשבות טהרות החיים של הנופלים, וממילא אין בזה משום "ובחוקותיהם לא תלכו".

אותם קדושים שנפלו במערכות ישראל אינם זקוקים לעילוי נשמה, שכן נשמתם נמצאת בעליה העליונה ביותר. כאשר אנו עומדים ליד קברותיהם אנו מתפללים שנוזכה אנחנו להתעלות למדרגה שלהם. זו משמעות העמידה בצפירה ביום הזכרון. בהרוגי מלכות אין צורך באמירת תהילים או בלימוד משניות, כפי שאנו רגילים לעשות אצל כל נפטר אחר, אלא אנו אלה שבאים להידבק בקדושה ובטהרת החיים שהם העניקו לנו במותם. יום הזכרון ויום העצמאות חושפים את החירות האמיתית שלנו בתוך כל תסבוכות החיים המעשיים.

7. "והיה מחניך קדוש"

הפעם הראשונה בתורה שבה אנו נתקלים במושג "צבא" היא ביחס לעובדי המשכן. עובדי המשכן נקראים "כל יוצא צבא" (במדבר א כ). לקראת סוף ספר במדבר אנו שומעים על צבא של אנשים היוצאים למלחמה. עלינו לדעת שכשם שצבא המשכן הוא צבא של קודש, כך גם צבא המלחמה הוא צבא של קודש. השותפות בצבא ההגנה לישראל, מעבר לכך שזו מצווה, היא חלק מחיים של קדושה.

המצווה האחרונה שנצטווה משה לפני מותו היתה להקים צבא (במדבר לא ב): "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים ואחר תאסף אל עמך". כל זמן שהיה עם ישראל במדבר לא היה צבא מסודר, לא במלחמת עמלק ולא במלחמת סיחון. אך עתה, ערב הכניסה לארץ ישראל, יש צורך בהקמת צבא, והמלחמה הראשונה שעליו להילחם היא מלחמת מדין. הצבא הוא המפגש עם הטהרה בשיאה בשל מסירות הנפש שיש בו. ולכן דווקא ערב המלחמה עם מדין נאמר (דברים כג טו): "והיה מחניך קדוש". וכי מחניך לא היה קדוש עד עתה לאורך כל שנות ההליכה במדבר? וודאי שהמחנה היה קדוש גם במדבר, אך כאשר הולכים ומקימים צבא קודש, כל חיי החול מקבלים משמעות אחרת, והופכים להיות חיים של מסירות נפש וטהרה. לא בכדי אנו למדים את נושא הכשרת הכלים דווקא ממלחמת מדין, ולא כהמשך למאכלות אסורים. הצבא הוא צבא קודש, וקדושה זו מתפשטת על החיים כולם. התורה מלמדת אותנו כיצד לחיות חיים טהורים בצבא עד כדי כך שהיא מפרטת לנו מה עלינו לעשות עם הפסולת שלנו (דברים כג יד): "ויתד תהיה לך על אזניך וכיסית את צאתך". לכן עניין שמירת השבת והצניעות בצבא איננו שאלה הלכתית מעשית רק עבור אלו שמקפידים במצוות, אלא היא שאלה הנוגעת לכל הצבא כולו מעצם היותו צבא קודש.

הצבא הוא מקום החיבור בין החיים הגשמיים לחיים הרוחניים, הנראים אלינו מבעד לענן. אדם שיש לו נגע צרעת בביתו אומר: "כנגע נראה לי בבית", ודרשו חז"ל שלא בכדי הביא הקב"ה נגעים על קירות הבית, משום שהחביא בתוך אבני הקיר מטמוניות, ועל מנת שיגלו אותם היה צריך לנתץ את קירות הבית. ניתוץ הקירות נעשה בעקבות גילוי נגע הצרעת. לכן אומר בעל הבית "כנגע נראה לי", שהרי הנגע הזה אינו כפי שהוא נראה כלפי חוץ, אלא כל כולו לטובה. זה מתאים לדברי ירמיהו "מרחוק ד' נראה לי", שיש להסתכל למרחוק ולראות את האור שמאחורי החושך. זו גם הראיה המיוחדת של אברהם אבינו, שראה את ההר מאחורי הענן. וזה גם הענן שמעל הכפורת שמופיע אחת לשנה ביום המיוחד, יום הכיפורים, שבו אנו נחשפים לטהרה הגדולה של החיים.